

ПАВЕЛ ВЕЖИНОВ

В ЗДРАЧА

chitanka.info

Привечер бойците влязоха с щурм в опустошеното унгарско село. То бе почти сринато от артилерията и бомбите на съветските самолети, но врагът все още не отстъпваше. В селото се бяха вкопчили усташи и власовци — едри, жестоки и отчаяни бойци, които нямаше къде да бягат и къде да отстъпват, защото нямаха зад гърба си родина. Щурмуваците успяха най-сетне да ги изолират на отделни групи и очистиха едно по едно гнездата им така, както се чистят с карфица изпокрилите се из цепките на кревата дървеници.

Без да се бавят, ротите на полка отминаха напред. В селото останаха само малки резервни части и войниците се лутаха из улиците за квартири. Те бяха навъсени и някак потиснати и влизаха неохотно и страхливо из къщите, защото се страхуваха от мини. Никога не им се бе случвало да видят по-мъртво селище. По улиците все още се търкаляха трупове на хора и коне, няколко леки немски самоходки димяха печално на площадчето пред църквата. Нещо непривично и заканително имаше в тишината и в тежкия мирис на пожарищата, нещо смазващо в холерножълтото небе. Не се виждаха никакви цивилни. Войниците ги намираха тук-там по избите на къщите, свити и треперещи — повечето стари жени и деца, които не бяха успели да избягат из околните гори. Макар сражението да бе отминало, те все още не смееха да излязат навън. Когато някой боец проникваше в скривалището им, те изпискваха, сякаш при тях бе влязла самата смърт. Боецът махаше с ръка полусърдито, полуобидено и излизаше.

Само един-единствен жител на селото не слезе в избата през целия ден на сражението. Даже когато самолетите почнаха да пускат бомбите си, той остана в своята стая с мрачни очи, но спокоен, макар къщата да се люлееше от експлозиите и стъклата да падаха с трясък по пода. Той сякаш остана ням и за смъртоносния им писък, и за трясъка — седеше неподвижен и никаква руменина не пропълзя по бледото му лице. Най-последно и последната стрелба утихна. По улицата се чуваха тежките стъпки на бойците, тихите стенания на ранените и някакви непознати странни думи, които звучаха тежко и грубо. Българите! Но той не бе любопитен да ги види. Даже когато излезе на улицата, погледът му се плъзна едва-едва върху изкаляните и изморени бойци. Не, не изглеждаха толкова страшни. Видяха му се ниски и мургани, но не толкова, колкото бе очаквал, със сурови лица, но не зверски. Нещо тромаво имаше в походките им и нещо добродушно в очите — което

по-късно бе забелязал. Той не ги поглеждаше и те не го поглеждаха. Той вървеше напред бледен, с вдигнати към върха на камбанарията очи — като човек, който се разхожда насън. Когато излезе на площадчето, краката му се подкосиха. Той гледаше потресен и не вярваше на очите си.

Едното крило на църквата бе разрушено от самолетна бомба!

Той не можеше да повярва, че това се е случило — бомба да улучи божия храм! Ръката машинално направи кръст. Господи! Тревога имаше в това късичко възклицание — тревога и удивление, което в следния миг го стресна повече и от гледката на разрушения храм. Как! Нима се бе усъмнил в силата на всесилния? Нима бе помислил, че нещо се е случило въпреки волята на този, по чията воля става всичко из всемира? Войниците, които минаха по площада, поглеждаха учудено неговото унесено лице и очите му — едри и бляскави върху мъртвешката бледнина. Всред развалините и дима на пожарищата, всред бързащите към сражението войници гледката на този католически свещеник — млад, бледен, тънък, с много червени коси и устни — бе наистина необикновена. Той стоеше всред площада съвсем изправен, с лице, вдигнато срещу залеза, червен и самотен, без да вижда и без да чува. Никой не го спря, никой не го заговори. Само един офицер, привлечен от червената коса, погледна подозрително обувките му. Обградените германци често се преобличаха цивилни, но почти никога не успяваха да сменят военните си обувки. Свещеникът имаше на краката си половинки лачени обувки с токи — и офицерът отмина. Лачените обувки бавно се отпавиха към храма. Той разглеждаше със свито сърце. Олтарът бе сериозно повреден, няколко от тръбите на органа бяха накъсани от бомбените парчета. Той натисна един от клавишите и вместо протяжния мек тон нещо като печална въздишка се изскубна от наранените му гърди. Заедно с въздишката внезапна мисъл го накара да трепне. Ержибет! Той я бе оставил сама в къщата. Сама! А онези — варварите! И свещеникът забърза надолу по стълбите, през площада, по улицата, бързаше все така гологлав и бледен, с грижа в очите. Пред неговата къща бе спрял български офицер и я разглеждаше с палци, окачени на бойния колан. Здравя! Нелоща! Навярно това беше в ума му. Бе млад, с изморено нервно лице, мургав като всички други, но за разлика от тях доста погрижливо облечен. Лицето му бе хубаво и открито, с израз, който

изведнъж успокои свещеника. И все пак да бъде по-далече от него! Той сложи ръка на дръжката на дворната врата и изведнъж чу гласа му и въпроса на безупречен немски език:

— Кой живее в тая къща?

Свещеникът се извърна:

— Домът е мой.

— Ваш? — усмихна се офицерът. — Искате да кажете, че това е дом Божи?

— Да, това е дом на Господа! — каза сухо свещеникът.

Мъничка, съвсем лека подигравка се появи в погледа на младия човек:

— С други думи дом, широко отворен за всяка жива гадинка под слънцето? Дом, в който навярно измореният странник ще намери подслон?

— Заповядайте — измърмори вместо отговор отецът и пропусна край себе си неканения гост, който звънтеше вече с подковани ботуши по плочките на пътеката. — Оттука!

Минаха през малка оранжерия и влязоха в коридора.

Бе достатъчно светло, за да се видят вратите. Унгарецът отвори тази, която бе в дъното, и отново се обърна към госта:

— Има само едно легло, и то немного широко. Ще ви донеса завивки.

Офицерът хвърли любопитен поглед в здрачевината на стаята. Това, което видя преди всичко друго, бе голямо разпятие, закачено на стената. Под него бе леглото — обикновена кушетка. Хм! Не беше много разумно да спи сам в още непрочистеното село.

— А кой живее в другите две стаи?

— Аз и моята сестра.

— Сестра ви? Чудесно! Не би ли могла вашата сестра да се премести временно при вас и да освободи стаята си за двама от моите войници?

Свещеникът сякаш бе готов да го застреля с поглед:

— Това е невъзможно, господине! Съобразявайте се с моя сан!

Но офицерът изглежда, че бе настроен за шеги.

— Но защо, моля ви се! — каза той иронично. — При двама толкова свети хора като вас...

— Господине! — възкликна остро човекът в черно и очите му сякаш пламнаха в здрача.

Офицерът махна с ръка развеселен. Той излезе и след малко се върна с двама войници, които му носеха багажа. Всички лампи в къщата бяха изпочупени от въздушното нападение и трябваше да си легне в тъмното. Леглото изскърца и той с наслада протегна под завивките изморените си крака. През разбитите прозорци свободно нахлуваше студеният въздух и заедно с него странните шумове на нощта: дебнещи стъпки, глухи предупредителни подвиквания и най-накрай къса, но оживена престрелка някъде към другата част на селото. Ако в селото все още имаше изпокрити немци, навярно щяха да използват мрака за бягство или нападение. Не трябваше да спи сам през тая нощ в току-що завладяното село! Прозорците му гледаха към улицата, така че всеки от тях би могъл да го застреля и да изчезне в мрака. Е да, разбира се, ако знаеше предварително, че в леглото спи български офицер. Той си припомняше с неудоволствие единствения човек, който би могъл да им даде някакви сведения. Свещеника! Не бе никак благонадежден със студеното си фанатично лице и с тези особени блясвания в очите — съвсем мигновени, но издаващи някакъв друг човек, невъздържан и страстен. Никога досега не му се бе случвало да срещне такъв бледен, суров и мрачен свещеник, с такава костелива фигура — и навярно с костелив характер, — в когото не можеше да се забележи дори обичайната унгарска любезност. Макар и тези мисли да не подтикваха към спокоен сън, все пак офицерът заспа много скоро. Късно през нощта отново го събуди оживена престрелка, която скоро заглъхна. Някъде наблизо бучеше автомобилен мотор, после колата мина с шум пред прозореца му. Той се ослушваше. В съседната стая едва чуто звучаха стъпките на свещеника — равномерни, спокойни и твърди. Офицерът светна с джобното си фенерче. Три часът! Какво ли би могъл да прави онзи по това време?

* * *

Той се събуди малко късно за един офицер от действащата армия. Навън бе слънчево и листата на дърветата блестяха от пролетна свежест. Мека утринна прохлада нахлуваше през прозореца и заедно с

нея мирисът на неизгледните унгарски полета — гъсто зелени, ухаещи, с кипяща, вълнуваща растителност. Но по-приятна от всичко друго бе дълбоката празнична тишина. Не се чуваха вече тежките войнишки стъпки, не долиташе далечният ехтеж на оръдията. В един миг само някъде наблизко затрака с клюна си щъркел и след това спря. Не бе ли това като полъх от родината? Ето — ще се чуе тихо мучене, после кравата ще сложи главата си на перваза на прозореца, ще го погледне кротко и ще духне шумно през влажните си ноздри. Да! Било е и това — някога! И едно момиче в бледочервена рокля на бели капчици. Ставай, ленивецо! Ще ходим за гъби! Нощес валя дъжд, не чу ли? Какъв хубав дъжд валя нощес, миличък. Да, да — били са и тези неща — някога!

Офицерът се огледа. Безспорно хубавичка стая. Стените — прясно боядисани, подът — застлан и навярно би било много чисто, ако на всеки предмет не лежеше като лек воал прахът на разрушенията. Голямо разпятие висеше над главата му — бронзов Исус върху дървен полиран кръст. Експлозиите го бяха поразместили, изглеждаше някак килнат, готов да падне. И би паднал, разбира се, върху главата на спящия отдолу. „Би трябвало да го преместя“ — помисли той лениво и потърси с поглед място. Още един Исус имаше в стаята, но рисуван — върху насрещната стена. Представляваше Исусовата глава върху кръста с трънения венец, страдаща, страстна, с грозно отворени устни. Рисунката бе оригинална и художникът бе нарисувал всичко с търпелив натурализъм — до последното косъмче и последния бодил. И тези капки кръв! Какво чудно постижение наистина! Той вече крачеше към стената по дълги войнишки гащи. Гледай ти! И се отдръпна назад поразен. Капките кръв бяха истински капки кръв. Той подсмъркна учуден и някаква смътна тревога проникна бавно в сърцето му.

Но прекрасното утро навън възвърна доброто му настроение. Дворчето бе цяло потънало в белия цвят на черешите. На една от тях бе вързана коза — кремава, с нежнобял стомах и съвсем малко разкрачена, защото тъкмо я дояха. Деликатен момичешки гръб бе леко извил дъга край нея — в небесносиня рокля и надолу бяла престилка. Не се вижда лицето, виждаха се само косите — руси и леки като малко пролетно облаче. Да се покашля ли? Все още не му се искаше да развали картината. Бе така тихо наоколо, така сънно. И той затвори за миг очи и притаи дъх — колкото да почувствува аромата на черешите и

да усети слънцето, парещо върху клепките. Мирът! Така ще бъде! Когато ги отвори, всичко бе все същото — все така нежно и слънчево.

— Добро утро! — каза той на унгарски.

Лицето, което се обърна към него, след миг потъна в руменина. Бе хубаво и чисто женско лице, но някак плахо и със сдържано изражение. Само очите — сини като роклята и като небето — блестяха живо — с живо смущение.

— Разбирате ли немски?

— Да, господине... Моята майка е немкиня...

— О, немкиня! — Момичето, изглежда, не подозираше колко опасно е да има майка немкиня по това време. С малко поохладено сърце той запита отново: — Къде човек може да се измие?

— В банята, господине... Тясната вратичка до вашата стая...

На младия човек не му се искаше да се напъха в банята. Като нямаше какво друго да каже, той измърмори:

— Вашето дворче е чудно хубаво...

— Да, господине...

Младежът въздъхна.

— Наричайте ме поне господин подпоручик — каза той търпеливо. — А как се казвате вие, ако смея да попитам?

— Ержибет, г-н подпоручик...

Подпоручикът се почеса усмихнат. Нима нямаше начин да стане малко по-словоохотлива? Тя не извърещаше очи, не бягаше от разговора, все пак отговаряше едносложно, като мъничък автомат.

И внезапно той сякаш я забрави, мислите му полетяха далече — в ония дни, когато нощем под прозореца му тежко и гъсто дишаше през ноздрите си голямата кротка крава... Какви нощи и какви звезди!... Кравата дишаше като човек и от време на време съвсем нежно и тънко подрънкваше в мрака големият меден хлопатарник.

— Откога не съм виждал прясно топло мляко — каза той тихо. — Може би от години...

— Искате ли да ви наляя? — запита момичето.

— А, не, не — възкликна той енергично. — Съвсем не исках да кажа това... Пък и вие ще си направите от него чудесен крем...

— Какво говорите, господин подпоручик — каза тя тихо. — Вече три месеца не сме виждали нито бучка захар. Просто — нито зрънце!...

— Аз ще ви дам моята дажба, Ержибет — усмихна се офицерът.
— Не, не — няма смисъл — поклати глава момичето. — И без това брат ми няма да позволи...

— Защо?

— А как защо?... Нима ние ще ядем крем, когато хората от неговото паство нямат и хляб...

— Е, чак пък толкова — усмихна се отново офицерът. — Но като го гледам, струва ми се, че той изобщо не е по сладките работи...

— Наистина — кимна момичето. — Той не обича нищо, което е земно... Защото всичко земно е само пуста съблазън за тялото...

Девојката изрече това така сериозно, че офицерът се разсмя.

— Защо се смеете? — запита тя учудено.

— А, не — нищо — отвърна офицерът. — Съвсем не исках да ви обидя... И все пак, Ержибет, как може да се обича Бога, пък да се мрази това, което той е създал...

— И кремът ли? — попита с укор момичето.

— Е, не, но... небето, вятърът, цветята!... Нали и те не са небесни, а земни?...

— Не се шегувайте!... Цветята са най-прекрасното нещо на света...

— Вярно е — каза той. — И съм сигурен, че когато ги поливате сутрин, понякога закъснявате и за църква...

— Аз никога не закъснявам за църква! — каза строго девојката.

— От страх към Бога ли?... Или от страх към вашия брат?...

— От обич и към двамата! — отвърна горещо момичето.

Той се усмихна.

— Вие можете да обичате — каза той. — А това е повече, отколкото да вярва човек...

Девојката се обърна на столчето и го погледна право в очите. Може би не трябваше да прави това... Бяха тъмни и ласкави очи, каквито за пръв път виждаше. Те не приличаха на нейния брат. Те не приличаха на никакви други очи. В тях имаше доброта, лека насмешливост и нежност, която в първия миг като че ли поспря дъха ѝ. Тя вече нищо не мислеше, тя само усещаше как слънцето грее право в нослето ѝ, как се сгорещават клепките над пламналите очи... Не, това не е грях... Тя не го мислеше, тя просто го усещаше с цялата си душа.

То беше като пеперудите, като топлото виме на козата, като слънцето, което сега блестеше в белия хаос на цветята...

— Довиждане, Ержибет — каза внезапно офицерът.

По-късно, когато бършеше с кърпата мократа си шия, погледът му отново падна на рисунката с кървавите капки. „Странна картина! — мислеше той. — Странни очи, странни устни на животно, на което не достига въздух. Странно изражение!“ Той се мъчеше да се вдълбочи в него и да го разбере. Някакво блаженство имаше в страдалческия израз и някакво примирение в очите, готови сякаш всеки миг да покажат бялото си — като че ли бе в любовен припадък. Всичко бе обърнато навътре в някакво самонаслаждение, което го бе откъснало съвсем от света.

Той го разбра изведнъж и се усмихна. Художникът не бе съвсем нормален. И той художник бе неговият хазаин — братът на момичето с козата.

* * *

Въпреки страшните опустошения на войната животът бавно се подемаше такъв, какъвто бе и в дните преди сраженията. Книжарят продаваше своите моливи и цветни картички на старите цени и не разбираше защо някои ги купуваха с дузини. Селянинът отиваше да работи в имението на граф Вьорьошмарти с все същата тъпа безропотност. Жените отказваха да продават яйца на българските войници, защото при немците бяха разбрали, че е по-добре да ги пазят за себе си. Все същият полицаи стоеше на пост пред кметството и само триколюорът върху ръкава му, надписан със съвсем неразбираеми букви, бе разликата. Вярно е — нилашите бяха забягнали с германците, след като бяха разстреляли на площада младия Хорват Шандор и един капошварски евреин. Вярно е, че с тях бе забягнал и Вьорьошмарти с цялата си фамилия и с всичките си скъпоценности. Вярно е, че се говореше за някакво ново правителство в Будапеща, което щяло да раздаде земя на селяните. Но каква бе гаранцията, че нилашите и графът отново нямаше да се върнат? За нилашите никой не скърбеше, но за графа скърбяха. Горкият граф! Той бе такъв добричък — даваше да обработват собствените му земи. Той издържаше в капошварския

гимназиум пет ученици. Срещу рождения си ден раздаваше безплатно на всяка жива душа в селото по една риба от собствения си рибарник. Нима бе справедливо сега да му вземат земите? И дали наистина възнамеряваха да му ги вземат? Никой не смееше да твърди това със сигурност. Дори малцината, които бяха дочакали новите дни, пълни с надежди, сега изглеждаха плахи и несигурни. Свободата бе паднала някак съвсем от небето.

Всред този свят отец Ищван живееше като насън. Той бе дълбоко покрусен от разрушението на църквата и все още не можеше да дойде на себе си. Когато най-после почна да разбира нещо от събитията, сърцето му се изпълни с мрачни предчувствия. Комунисти в будапещенското правителство! Нима бе възможно! Все едно дяволи бяха изскочили от преизподнята и бяха насядали по министерските кресла. За комунистите той знаеше само едно — че са безбожници. Нима има нещо по-страшно от това да не вярваш във Всевишния, който е причина на всичко и край на всичко? При тези мисли отецът чувствуваше по лицето си остри спазми на ярост и злоба. Такива хора трябва да се унищожават с желязо и огън, мислеше той. А ето ги начело на управлението! Нима бе възможно? Отецът отправяше горещи молитви към Бога, шепнеше с часове, питаше, молеше, негодуваше, заклинаше със сухи устни. Изглежда, че бяха дошли дните на великото изпитание, защото лъхът на безбожието бе долетял и до неговото паство. Това се виждаше вече съвсем ясно. Селяните, които през страшните дни на войната пълнеха по няколко пъти на ден храма, сега почваха да идват по-рядко. Наистина бе пролет и ходеха на работа из полето, но даже когато идваха, някаква студенина лъхаше от тях към полуразрушения олтар. Лицето на отца пламваше, очите му сякаш фосфоресцираха. Все по-високо се издигаше гласът му — звучеше все по-трескаво и по-страстно. Но органът бе млъкнал, свършено бе с неговата магия. Дори бабичките не внимаваха в думите му, тъгуващи по звуците на органа — дремливи и замайващи като чаша старо сексардско вино.

Неговите селяни! Още от първите дни на своето свещеничество той се бе нахвърлил с мрачно остървение върху душите на бедняците, бе ги уловил, бе ги моделирал с нетърпеливо и страстно упорство. И бе сполучил. Бе угасил блясъка в очите им, бе сломил волята им за по-друга съдба, бе ги приготвил за своя небесен отец. А ето че сега сякаш

му се изплъзваха. Но дали не се лъжеше? Нима Бог бе отвърнал лице от света? Нима бе решил да изпита какво могат да направят слугите му без негова помощ? Слугите трябваше да бдят за имотите на господаря в отсъствието му — да бдят със зъби и нокти. Той бдеше със зъби и нокти, но това малко помагаше. Един ден на молитва не дойде и Ержибет.

Когато забеляза това, той едва не изгуби гласа си, обзет от остра смазваща мъка. Не дойде и Ержибет! Не дойде тази, която беше като символ на неговата страшна власт върху сърцата! След молитвата той едва не изтича до дома си, обхванат от предчувствия за нещастие. Намери я в градинката на малкото столче, на което доеше козата. Седеше под ябълката с капещите цветове, обърнала унесено, просияло лице към небето. Тя сякаш сънуваше с отворени очи, сякаш виждаше неща, които никой смъртен не можеше да види. Отец Ищван изправи пред нея своята висока мрачна фигура, която цялата трепереше от сдържан гняв, но тя го погледна така, сякаш пред нея бе някой от ангелите, в които я учеше да вярва. Виждаше ли го всъщност? Върху устните ѝ се появи усмивка, каквато никога досега не бе виждал у нея — едновременно и щастлива, и нежна, и обичаща.

— Братко, виждал ли си море? — попита тя тихо.

— Не! — каза сухо отецът.

— Ами-и... виждал ли си сини грамадни планини с бели шапчици по върховете?

— Не!

— О, зная, че не си, бедничкият... А искаш ли да ги видиш?

Отецът едва не залитна. Да го нарекат „бедничкият“! Та това бе нечувано! Той — беден, той, с безкрайното богатство на Бога в сърцето си! Едва сега си припомни нейните странни унесени усмивки през последните дни и необяснимата снизходителност в държането ѝ — сякаш бе мъничък невежа.

— Какво приказваш? — възкликна той.

— Питам искаш ли да ги видиш.

— Не!

— А пък аз искам! — каза тя с глас, тихичък като въздишка. — Да би знаел колко много искам...

Сега всичко бе свършено ясно. Лицето му пламна.

— Забранявам ти! — кресна той хрипкаво. — Чуваш ли? Забранявам ти да говориш с него! От името на Бога ти забранявам да говориш с безбожници и варвари.

Тъмна гъста сянка падна върху лицето на момичето. Тя стана от стола и се прибра безмълвно в стаята си. През следните дни вече идваше редовно в църква, но от олтара той наблюдаваше със свито сърце лицето ѝ — затворено, студено и далечно. И в държането на офицера сякаш нещо се промени, макар и съвсем незабележимо. Както винаги, той бе изискано учтив и внимателен, говореше с любезен глас, покланяше се леко при среща и раздяла — не по-лошо от младия Вьорьошмарти, дори с повече достойнство. Държеше се в стаята тихо и чисто, не водеше гости, не се напиваше, не пееше яростно в нощните часове, не интимничеше, дори не закъсняваше — не вършеше нищо от това, което бе ежедневието за немския капитан, неговия бивш квартирант. Въпреки всичко отецът изпитваше към младия човек чувство, почти еднакво със злобата. Причина за това бяха очите му, винаги едни и същи, когато се обръщаше към него, винаги усмихнати, но и винаги преизпълнени с презрение, което го вбесяваше. Той не можеше да не го забележи — то бе постоянно и дълбоко, със смесица на превъзходство и отвращение. Това му бе необяснимо и го правеше безпомощен. Какво му даваше тая странна сила да презира него — него! — зад когото блестеше ослепително величието на Бога? Дали не бе сляп за тоя блясък, както той бе сляп за това, което него крепеше? Но какво би могло да бъде то наистина? Ето вече седмици те стояха един срещу други и отецът чувствуваше след всеки ден, че губи все повече и повече. Имаше мигове, в които сърцето му се изпълваше с отчаяние. Господи! Господи! Това вече не беше молитва, а вопли — в някоя от пролетните нощи, бляскави от луната, топли, ухаещи с неизразимия аромат на полята. Трябваше да открие неговата сила — неговата заблуда — и да я убие. Нощем не спеше, а бълнуваше. Него да убие! Да спаси вярата си! Не можеше и не биваше да загуби борбата.

Но ето че след случката с Ержибет към презрението в очите на офицера се прибави студенината и омразата. Как? Нима тя му бе казала? Или пък той сам се бе досетил? Тя да му бе казала — невъзможно. Не, не! Той с негодувание отхвърли тази мисъл. Тя се изповядваше редовно и той я бе разпитвал за него. В последен случай

би могла да излъже него, но Бога? Не, невъзможно. Но всъщност какво ли става с тях? Веднъж той улови погледа на младия човек, отправен към сестра му — поглед, изпълнен с топла, ласкава нежност и с нещо друго, с което смяташе, че трябва да се съзерцават делата на Бога. Той извърна глава зашеметен и избяга в църквата. Раменете му потрепераха от нервен студ. Какво ставаше? През последните два дни лицата на двамата бяха странно смекчили израженията си, нещо унесено имаше в очите им. Случило ли се бе нещо? И какво? Той не знаеше. Той не би могъл да бъде сутринта невидим в стаята ѝ — сутринта, когато тя се бе събудила и бе възкликнала още в същия миг, сякаш в продължение на сънищата си: „Миличък, миличък, сърчице мое мъничко!“. И тя не бе станала веднага, както винаги, бе лежала още цял час с унесени очи, пълни със замайващи спомени за една изминала нощ. Колко щастие можеха да си дадат един на друг двама хора! Колко радост може да има в очите, пръстите и устните, стига сърцето да пожелае. Нещастният брат! Така мислеше тя за него. Нещастният — колко напразно и безплодно споменаваше за обич. Но братът не бе чул и не бе видял. Той стоеше изправен всред храма и гледаше мрачно разрушенията. И изведнъж една чудна мисъл го накара да трепне. Дали богомолците не страняха от храма, защото бе разрушен? Те бяха свикнали да се молят в здрача, а сега в храма обилно нахлуваше слънцето; те бяха свикнали на кафявия убит цвят на стените, а сега виждаха синьото небе и облаците; те бяха свикнали със стенещите звуци на органа, а сега слушаха радостното цвъртене на птичките и жужукането на пчелите. Това наистина не бе храм, а езичество. Трябваше да отдели хората от слънцето, небето, облаците и птичките. Трябваше да ги затвори в богомолния си мрак. Непременно трябваше да поправи храма! Тогавата отново щеше да зазвъни малката камбана, отново в утринните и следобедните часове щяха да потекат към храма струйките на богомолците. Той щеше да хване отново душите им. Здраво! С все сила щеше да улови разкаяните души.

Вечерта той похлопа на вратата на своя квартирант и влезе леко преbledнял, като праведник в клетката на зверовете. Офицерът лежеше на неразтребеното легло с цигара в уста и сива пепел върху гърдите. Когато обърна очите си към свещеника, в тях имаше далечина и нежност, сякаш се връщаше от далечно пътуване. После погледът се

сгъсти и в него бавно изплува учудването. Бледото сурово лице на свещеника го изпълни с неясна тревога.

— Седнете, отче!

— Благодаря ви — измърмори свещеникът и седна съвсем на крайчеца на стола, сякаш бе готов всеки момент да се изправи в старата си заплашителна поза. Бледото му лице бе странно неизразително, но очите издаваха вътрешния огън. Младият човек се повдигна от леглото и седна на него с присвито сърце, защото съвестта му не бе съвсем чиста. За какво бе дошъл? Защо така тайнствено мълчеше? И заговори пръв, колкото да наруши неприятното мълчание:

— Отче, струва ми се, че вие сте рисували тоя Христос...

Някаква гордост се мярна в очите на отеца.

— Да — каза той глухо. — Рисунката е моя. Употребих за нея три години от живота си, но мисля, че се получи нещо...

Офицерът се усмихна.

— Интересна е — измънка той неопределено. — И ако смея да попитам — на какво дължа честта на това посещение?

Свещеникът сякаш преглътна.

— Търся вашата помощ, г-н лейтенант — каза той с мъка. — Не за себе си — за делото на Бога. Знаете, че храмът е разрушен от сраженията. За честта на това селище, за честта на неговите жители — и подчертавам това, г-н лейтенант, — за честта на квартируващите тук войски той трябва да бъде поправен. Разбирате ли? Не може домът на Господа да лежи в прахоляци. Това ще донесе нещастие на всички ни.

— Какво мога да направя аз? — попита офицерът и някакво необяснимо облекчение потъпка дори учудването.

— Научих, г-н лейтенант, че граждански мобилизираните жители на селото са под ваша заповед. Та това са почти всички годни за работа мъже и жени в моето паство. Моля ви от името на Бога да отделите част от тях за поправка на храма.

— Това е невъзможно, отче! — отвърна той сдържано. — Съвсем невъзможно.

Отецът трепна леко и онемя — сякаш бе устоял с усилие на някакъв невидим удар.

— Аз мисля, че за Бога трябва да се отдава всичко — каза той сухо. — И тяло, и душа!

— За ваше съжаление, аз не мисля така. Дори нямам право да мисля така. Мобилизираните са крайно нужни за поправката на разрушените пътища. От това зависи нашият военен транспорт. И ако толкова искате — от това зависи и благополучието на вашето село. Не мога да отделя за храма нито един човек. Щом освободя някого, той отива на работа в полето. Храмът в края на краищата може да почака. И защо да не почака? Неговата липса пречи ли ви да се молите? Доколкото знам, и вашият Христос никога не се е молил в храмове, а на открито.

— Значи, отказът е окончателен? — попита свещеникът глухо.

— Да, окончателен.

Лицето му се покри с мрак. Не трябваше ли да нанесе поне един отмъстителен удар?

— От думите ви разбирам, че сте неверник! — каза той и добави застрашително: — Това ще ви донесе нещастие!

— Чувствувам се спокоен, отче — отговори младежът. — И после... не съм никакъв неверник. Напротив — ако ми е позволено да кажа, вярвам в много по-хубави неща от вас. В истински неща.

Отец Ищван потрепери в себе си. Не, нямаше да изпусне този миг, щеше да разбере най-после откъде офицерът черпеше своята сила.

— А бихте ли ми казали, г-н лейтенант, в какво вярвате? — попита той почти с молба в гласа си.

Младият човек го гледаше учудено.

— Видите ли — каза той с колебание, — изразено с думи, то звучи бледо и за вас навярно ще бъде съвсем неразбираемо... В какво вярвам? В човешкото щастие преди всичко — в човешкия прогрес към щастията. Вярвам в хората, които през целия хаос и през всички ужаси твърдо го носят към бъдещето. В това бъдеще вярвам. Разбирате ли го?

Той говореше спокойно, дори с превзето равнодушие, но простиците думи го екзалтираха вътрешно. Изведнъж нервна тръпка мина през лицето му и сви устните. Той се наведе и каза с променен глас:

— Вярвам, че ще дойде време, когато хората ще си спомнят със срам и отвращение за религиозното малоумие на своите предшественици.

Свещеникът скочи от стола си с лице, по-бледо от колосания му подбрадник. Офицерът махна с ръка и каза намръщено:

— Простете, че ви го казах. Това не е нелюбезност, а нерви. Вие знаете как войната може да подействува на един чувствителен човек.

* * *

В късната нощ отец Ищван лежеше по гръб на своето тясно и кораво свещеническо легло почти без мисъл в главата, с празно, потиснато сърце. През целия ден бе размишлявал и мразил — сега почиваше. Този, когото мразеше, още не се бе прибрал и отецът изтръпваше при мисълта, че ще чуе стъпките му и след това лекото кашляне в коридора. Да би могъл да замлъкне завинаги тоя глас — това би било, мислеше той, пръст на Бога. И какъв смисъл имаше Бог да търпи съществуването на такива хора, освен чрез тях да изпитва здравината на своите? Изведнъж гъста безпорядъчна стрелба прекъсна мислите му. Престрелка? Не можеше да бъде. Стрелбата се разпространяваше с чудна бързина по цялото село и скоро някъде към реката забумтя тежка артилерия. Какво ставаше всъщност, когато фронтът бе на стотици километри далече? Той се облече и излезе на улицата, обхванат от смътна тревога. Към ниското облачно небе летяха рояци светливи куршуми и гаснеха в мрачината, десетки разноцветни ракети се разпукваха и разпиляваха към земята светещите си гирлянди. Някъде в съседните дворове яростно грачеше картечница и куршумите свистяха над покривите на къщите. Чуха се стъпки, после едно електрическо фенерче блесна силно в очите му.

— Берлин капут! — изкрещя някой радостно. — Капут! Капут!

После светлината угасна. В гъстия мрак се пукаха с пъстри блясъци ракетите, весело свиреха броневите куршуми. Берлин паднал! Това вече не го радваше, макар да означаваше края на войната. Не — не защото майка му бе немкиня. Побеждаваха хора, които мразеше, побеждаваше неговият квартирант. Той се върна в стаята си и скоро заспа — все така с празно и мъртво сърце.

Събуди го трясък на счупено в коридора. Някой тихо изруга. Бе гласът на подпоручика безспорно, макар някак странно изменен и глух. Тежко и блуждаещо звучаха този път неговите стъпки. Той се бавеше пред вратата, търсеше навярно в тъмното дръжката, която винаги досега бе намирал с такава леснина. После всичко затихна. След малко

в тишината отново се чу шум, но шум на тежък мотор, който ехтеше страшно в нощта и приближаваше с рев към къщата. Тънките стени потреперваха от тежкото друсане на машината, ауспухът на която гърмеше като малко оръдие. Тя се забави за миг пред къщата, защото бе хлътнала в гранатната яма на улицата, после я надмогна с могъщ рев и отмина.

Но с това шумовете не свършиха. Отецът чу смаян как в другата стая съседът му чупеше нещо — блъскаше го с все сила из предметите, тъпчеше го с крака. Той стана — бледен и бял в нощните си дрехи, като Лазар, напускащ гробницата си, — излезе в коридора и натисна дръжката на чуждата врата. Тя се отвори пред него без обичайното си скърцане. Това, което видя, го закова на мястото му. Разпятието лежеше на пода изпочупено. Ръката на офицера се протягаше към картината над разпнатия Христос. Той разбра по устрема на пръстите, че иска да я скъса на хиляди парчета, да я смачка и унищожи. Изведнъж тихо щастие изпълни сърцето му. Искеше му се да падне на колене, да дочака великото чудо: ангелът небесен, който щеше да поразии с огнен меч ръката на богохулника. Ето това щеше да бъде великата награда и великото знамение. То щеше да се случи. То не можеше да не се случи в името на всичко, в което сляпо вярваше.

Но пръстите обхванаха картината и я разкъсаха надве. Парчетата паднаха леко на земята. Нещо се скъса и в странната, фанатична душа на свещеника, скъса се мъчително, но безвъзвратно.

* * *

И той не излезе през целия ден от своята стаичка. Целия ден той прекара почти неподвижен, със сухи очи и сухи устни, без да мисли и без да се моли, защото се страхуваше да мисли и не знаеше за какво да се моли. Не, нещо се бе скъсало в него, станало бе нещо непоправимо. Някакво страшно чувство на измаменост го премазваше, макар с последната сила на волята да не го допускаше в съзнанието си. Та няма всичко бе загубено? Рано сутринта той като че ли бе направил последните нещастни опити. Чудото! Още не бе късно да стане! Там на масата бе разкъсаната надве картина. Той затваряше очи, обзет от трепет: когато ги отвореше, няма ли да я види отново такава, каквато

бе допреди тая страшна нощ — неразкъсана и здрава? Но сега той се бавеше, страхуваше се да отвори веднага очите си, даваше сякаш срок на божиято колебание, отлагаше предчувствуваното разочарование. После ги отваряше. На масата лежеше разкъсаната надве картина — разкъсана като вярата му.

Към обяд в стаята влезе офицерът. От ужас и смайване отецът не можа да каже нито дума. Младият човек бе смутен, лицето му бе поруменяло. Той потърка неловко с пръст носа си и замърмори:

— Отче... Искам да ви се извиня за снощното безобразие... Вие ще ме разберете — не съм го направил в съзнание. Искам да кажа — не бях трезвен, а при това не съм свикнал на пиене. Поради падането на Берлин имахме другарски банкет и по силата на едно старо обещание всички се изпонапихме. Трябваше да се отбележи някак великата дата. Когато човек е пиян, не може да се контролира, действуват инстинкти, нали разбирате — изскача на повърхността това, което е било потиснато и мачкано, да кажем, в името на една човешка търпимост. И изведнъж човек се развързва, стига да има причина. Представете си положението на един нетрезвен и при това много нервен човек, който си е легнал да спи и на когото изведнъж разпятието се изгърсва върху главата му. Да, да, точно така стана. Мина някакъв влекач или що там и от друсането разпятието, което едва се крепило на пирона, падна върху главата ми. Получи се някакво моментално побесняване. Започнах с кръста, после с картината. При нормални обстоятелства вие разбирате...

— Излезте! — изкрещя отецът.

Лицето на офицера потъмня.

— Ще изляза! — каза той сухо. — Но длъжен бях да ви обясня, че не съм го направил нарочно или с предумисъл...

— Излезте!

Младият човек го погледна строго и студено, после обърна гръб и напусна стаята.

Едва привечер отецът излезе от своето вцепенение. Той залепи грижливо картината и я постави в старата ѝ рамка. Това извърши така сполучливо, че почти не личеше да е била скъсвана. В здрача свещеникът падна на колене пред нея и за пръв път през този страшен ден сякаш нещо се отпуши в мъртвото сърце и сухите очи се замрежиха от сълзи.

— Господи, не разбирам! — каза той глухо.

Той стоя дълго на колене, като се взираше мъчително в израненото лице на Христа, в капките кръв — които бяха негови капки кръв, — в извърнатите му очи и най-после отново проговори:

— Господи, дай ми знак!

Но Христос бе все еднакъв, потънал в своето страдание, което приличаше на блаженство, чужд на всичко — чужд на хората, на техните сърца, на мислите им, углъбен дълбоко в себе си. В стаята бе тъмно и тихо, бе самотно и мъртво — и отецът за миг потрепери от странен хлад. Не, всичко бе свършено! Той се хвърли отчаян в леглото и заспа за пръв път в своя живот с дрехите си. Сънят му бе мъчителен като дневните часове, нещо го задушаваше, искаше му се да драска с нокти гърдите си, да крещи насън. Рояк от зловещи лица, неподвижни като маски, с изцъклени очи, със застинали в ужас гримаси, се въртяха около него като безжизнени планети и когато го приближаваха — кискаха се подигравателно. Той ги блъскаше с ръце, пъдеше ги, но те го обграждаха все по-плътно и по-плътно, все по-студен и по-страшен ставаше смехът им. И ето — изведнъж сякаш се стопиха и само едно самотно лице стоеше пред него. Той сякаш замря, защото това беше лицето на неговия Христос. Зеленикавите очи сега го гледаха право и студено. Устните проговориха с мъчителна бавност: „Убий го!“.

— Убий го! — повтори той отчетливо.

Отецът нададе лек вик и се събуди. В непрогледния мрак на стаята се чуваше само лудото биене на сърцето му. Той запали лампата и погледна към картината на стената с тайната надежда, че ще срещне отново погледа на зелените очи. Но Христос бе все същият, с все същите обърнати към своето мъчително блаженство очи.

— Благодаря ти, Господи! — каза той хрипкаво.

После погледна часовника — три и половина! Нямаше време за бавене. Извади с трескави ръце от сандъка дълга старинна кама, сложи я до сърцето си и излезе в коридора. Навън бе непрогледно тъмно, но той бе свикнал през годините с всяка стъпка из своя дом. Ами ако стаята на офицера бе заключена? Не, не можеше да бъде — иначе Христос не би му дал знак. Вратата сякаш наскоро бе смазвана, защото се отвори съвсем безшумно и все така безшумно се затвори зад гърба му. В стаята на офицера нямаше никаква светлинка, защото вместо стъкло беше спуснатата затъмнителна хартия. Той измина разстоянието

до леглото така леко, сякаш вътре бе светло като ден. Ослуша се. Чуваше се леко мъркащо дишане — познати звуци — меки и съвсем малко басови. Само да не сбърка удара! Той протегна ръка с разтреперани пръсти. Докосването до топла човешка плът го разтrese, сякаш се бе допрял до електрически проводник. Гръб! Ръката му бе попаднала точно между плешките, защото онзи спеше по очите си. Каква нежна приятна кожа! Ето тук трябваше да падне ударът! Той го нанесе съвсем от ниско, но със страшна сила, без да вдига другата си ръка. Не се чу никакъв звук, само топлата плът под него леко потрепери и нещо топло обля ръката му. Той отскочи назад ужасен.

Свърши се!

Но вместо облекчение в сърцето му продължаваше да тежи ужасът, гъст и лепкав като кръвта, която бе обляла лявата му ръка. Той чувствуваше как кръвта се стичаше бавно по пръстите, чуваше как капе по пода. Христовите капки! Той се вслушваше с биещо сърце и изведнъж замръзна на мястото си.

Полудял ли бе?

От леглото долиташе все същото мъркащо дишане — меко и басово, познатите звуци от познатото гърло. Той слушаше напрегнат и го чуваше през всеки миг — тихото, равно дишане. Вълна от тръпки стигна до очите и ги разшири до болка. Разтрепераните пръсти не можеха да намерят джоба. Кибрита! Светлината му блесна ослепително и той впери поглед в леглото. Лек вик от ужас се изтръгна от устата му. Там, на неговото легло, лежеше неговата сестра. Неговата кама бе забита до дръжката в гърба ѝ. С дясната си ръка тя бе обвинила шията на офицера, мъничкото носленце бе напъхано почти в ухото му. И двамата бяха завити до кръста с леко одеяло — полуголи и красиви, опръскани с кръв. Тя бе мъртва, но лицето ѝ бе щастливо, просияло от нежност и нещо друго, което бе виждал вече веднъж и с което смяташе, че трябва да се съзерцават делата на Бога. Мъртва! Сестра му. Той я бе убил! Той бе станал убиец по заповед на един нощен призрак!

Клечката догоря в пръстите му, без да усети болката. Той се измъкна безшумно и влезе в стаята си. Сега всичко бе безпощадно ясно. Сега нямаше място за колебание. Той стоя прав всред стаята си — минути, часове? Не, нямаше време за бавене. Той накъса с ледена омраза и отвращение картината, която бе погубила живота на сестра

му и неговия живот. Беше му съвсем ясно какво трябва да направи. Не, не с камата — такава смърт бе прекалено достойна за него. Въжето повече му подходеше — и изплезеният език — като последен символ и последно отмъщение. Самоубиец! Душата — в ада! Той се кискаше със студен безумен смях. Нека на утрото всички го видят такъв, нека си помислят. Прехвърли една от своите свещенически кордели през зидания дървен корниз на прозореца, пригответи клупа. Навън се развиделяваше, но той не видя утрото. В мъртвото сърце имаше само едно желание — по-скоро да свърши. Веднага! Той бутна стола и краката му се разлюляха в празното пространство.

И в тези последни мигове на празнина и безнадеждност той видя утрото, което се изскубваше със страшна сила от мрачината на хоризонта. Бе тихо, величествено и прекрасно. Съмваше се. Мракът и светлината все още се бореха, но мракът падаше ниско и светлината излиташе към небето като сияние. Светли червени ивици браздяха небето, дълги червени облачета — като кръв, — неподвижни и сияещи. Дърветата протягаха неудържимо клончета нагоре — като човешки пръсти, като гора от издигнати ръце, — за да приветствуват изгрева на слънцето. Утрото се раждаше — светът се раждаше в прохлада, светлина и свежест. В този миг той разбра силата на другия, който бе останал жив. Искеше му се да има една мъничка минута живот, за да заплаче в нея с горчиви, топли сълзи. После картината встъкля за миг и се скъса. Всичко, което бе мисли и чувства, изчезна завинаги в необхватното огромно нищо.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.